

Wybrane zagadnienia z zakresu prawa i postępowania cywilnego w aspekcie translatologicznym z języka polskiego na angielski

Feliks ZEDLER

Katedra Postępowania Cywilnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Święty Marcin 90
61-809 Poznań
fzedler@amu.edu.pl

Abstrakt: Praca dotyczy wybranych problemów związanych z wieloznacznością terminów występujących w polskim prawie cywilnym oraz postępowaniu cywilnym. Autor analizuje znaczenie dwóch terminów występujących w tych gałęziach prawa tj. *kurator* i *dowód*. Zwłaszcza termin *kurator* jest bardzo kłopotliwy dla tłumaczy, gdyż ma około 17 znaczeń w zależności od kontekstu w jakim się on pojawia. Autor przedstawia ekwiwalenty słownikowe proponowane dla tych terminów w wybranych słownikach prawniczych polsko-angielskich. Na koniec zostaje wyciągnięty wniosek, że słowniki rzadko pozwalają na wybór właściwego ekwiwalentu gdyż nie zawierają indeksów umożliwiających wybranie właściwego znaczenia terminu wieloznacznego. Ponadto, niektóre sugerowane w słownikach ekwiwalenty są problematyczne.

Selected Features of Civil Law and Civil Procedure in Polish-English Translation

Abstract: The article touches upon selected problems connected with polysemous words occurring in Polish language of civil law and civil procedure. The author presents the meanings of two terms that is: *kurator* and *dowód*. Especially *kurator* is a very troublesome term under Polish law as it has about seventeen meanings depending on the context in which this term is used. Next, he presents translative equivalents of those words which may be found in selected bilingual Polish-English dictionaries of legal terms. Finally, it is concluded that bilingual dictionaries rarely help to solve the problem of polysemy as there are no contextual indexes which would help choose the proper English equivalent. What is more, some suggested dictionary equivalents are questionable.

Wstęp

Truizmem będzie przypomnienie, że aby dokonać prawidłowego tłumaczenia należy najpierw zrozumieć tekst, który ma zostać przetłumaczony. Zasada ta obowiązuje przy wszystkich tłumaczeniach. Nabiera jednak szczególnego znaczenia przy tłumaczeniu tekstów fachowych, a takimi niewątpliwie są teksty prawnicze. Jednym z problemów jaki się tutaj wyłania jest wieloznaczność niektórych terminów. Wieloznaczność, która zasadniczo wynika z przepisów ustawy, a nieraz także i stanowiska doktryny. Wypowiedź niniejsza ogranicza się do przedstawienia różnego

znaczenia takich podstawowych pojęć z dziedziny prawa i postępowania cywilnego jakimi są: kurator oraz dowód.

Kurator

Termin kurator ma w polskim języku prawniczym wiele znaczeń. W różny sposób można dokonać klasyfikacji tego znaczenia. Biorąc jednak pod uwagę cel do którego został ustanowiony, jak również zakres uprawnień kuratora, można wyróżnić:

1. Po pierwsze, kuratora jako pracownika wymiaru sprawiedliwości. W sprawach cywilnych występował będzie przede wszystkim jako kurator w sprawach rodzinnych działający na podstawie ustawy z dnia 27. 07. 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. , Nr 98, poz. 1071 ze zm.). Przy czym mogą to być zarówno kuratorzy zawodowi jak i kuratorzy społeczni (art. 2 cytowanej ustawy). Zgodnie z art. 1 tej ustawy kuratorzy ci realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. W związku z tym mają m. in. prawo do odwiedzania w godzinach 7. 00 — 22. 00 osób objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, a także w zakładach zamkniętych, żądania okazania przez osobę objętą postępowaniem dokumentu pozwalającego na stwierdzenie jej tożsamości, żądania niezbędnych wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd, żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego organizacji społecznych a także osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych (art. 9 wspomnianej wyżej ustawy).

2. Po drugie, oprócz wymienionych wyżej kuratorów, w szeroko rozumianych sprawach cywilnych występuje kuratorzy, którzy nie są pracownikami wymiaru sprawiedliwości, ani też społecznie nie pełnią takiej funkcji. Tymi innymi kuratorami mogą być osoby fizycznie posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Tacy kuratorzy pełnią tylko określoną funkcję w postępowaniu cywilnym, lub też uzyskują uprawnienia do podejmowania czynności prawnych na rzecz osób trzecich. Wśród tych kuratorów można wyróżnić:

a) kuratora jako przedstawiciela ustawowego. Taki kurator z racji przyznanych mu uprawnień może podejmować za osobę na rzecz której został ustanowiony czynności prawnych, a także działać w postępowaniu cywilnym prowadzonym na rzecz lub przeciwko osobie dla której został ustanowiony. Kurator jest przedstawicielem ustawowym w następujących przypadkach

(i) gdy został ustanowiony dla osoby pełnoletniej ubezwłasnowolnionej częściowo jeżeli sąd ustanawiający kuratora powołał go jednocześnie do reprezentowania i do zarządzania majątkiem (art. 16 & 2 k.c.)

(ii) gdy został ustanowiony dla małoletniego pozostającego pod władzą rodzicielską jeżeli małoletni nie może być reprezentowany przez żadnego z rodziców (art. 99 k. r. i op.) albo jeżeli został ustanowiony do zarządu jego majątku (art. 102 i 109 & 3 k. r. i op.)

(iii) gdy został ustanowiony do osoby pozostającej pod opieką, jeżeli nie może być reprezentowana przez opiekuna (art. 99, 102, 109&3 w zw. z art. 152 & 2 i 157 k. r. i op.)

(iv) został ustanowiony dla dziecka poczętego lecz jeszcze nie narodzonego (art. 182 k. r. i op. w zw. z art. 8&2, 927, k. c. i 597 k. p. c.)

b) Kurator, który jest ustanawiany wyłącznie jako przedstawiciel strony w postępowaniu cywilnym. Kurator taki uprawniony jest do podejmowania

na rzecz podmiotu, dla którego został ustanowiony działań w postępowaniu cywilnym prowadzonym na rzecz albo przeciwko osobie na rzecz której został ustanowiony, nie jest jednak uprawniony do podejmowania działań poza postępowaniem cywilnym. Nie może więc podejmować czynności prawnych na rzecz osoby, dla której został ustanowiony. Tacy kuratorzy są powoływani:

(i) dla strony procesu cywilnego, której miejsce pobytu nie jest znane (art. 143 i 802 k. p. c.)

(ii) dla osoby nieobecnej (art. 184 k. r. i op. w zw. z art. 601 k. p. c.)

(iii) dla strony procesu cywilnego, która nie ma organu uprawnionego do działania, jeżeli zachodzi potrzeba podjęcia przeciwko drugiej stronie czynności nie cierpiącej zwłoki (art. 69 k. p. c.).

(iv) dla strony procesu cywilnego, która nie ma zdolności procesowej i przedstawiciela ustawowego w osobie ojca matki, opiekuna albo kuratora ustanowionego dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, jeżeli druga strona podejmie nie cierpiącą zwłoki czynność procesową przeciwko tej stronie (art. 69 k. p. c.)

(v) dla upadłego a także dla wierzyciela upadłościowego, którzy nie mają zdolności procesowej i nie działają za nich przedstawiciele ustawowi, a jeżeli upadły albo wierzyciel upadłościowy nie są osobami prawnymi lub inną jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, także gdy w składzie ich organów zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie (art. 187 i 190 pr. up. i n.).

(vi) do reprezentowania w postępowaniu upadłościowym praw posiadaczy listów zastawnych (art. 443 pr. up. i n.)

(vii.) do reprezentowania w postępowaniu upadłościowym interesów osób ubezpieczających, ubezpieczonych, uposażonych lub uprawnionych z umów ubezpieczenia (art. 473 pr. up. i n.).

c) Obok tego w prawie naszym występują także inne podmioty zwane kuratorami. Są to

(i) kurator ustanowiony w trybie art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 o Krajowym Rejestrze Sądowym (tj. Dz. U. z 2001, Nr 17, poz. 209 ze zm.). Kuratora tego ustanawia się dla podmiotu wpisanego do Krajowego Rejestru Sądowego, który nie składa obowiązkowego wniosku o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego albo nie składa dokumentów, których złożenie jest obowiązkowe. Kurator taki obowiązany jest do niezwłocznego przeprowadzenia czynności wymaganych do wyboru lub powołania władz podmiotu, dla którego został ustanowiony. Kurator ten może także podejmować czynności zmierzające do likwidacji podmiotu, dla którego został ustanowiony (art. 28 i 29 cytowanej ustawy o krajowym Rejestrze Sądowym).

(ii) kuratorzy, którzy ustanawiani są w razie śmierci określonej osoby w celu wszczęcia lub kontynuowania procesu, w którym osoba ta byłaby albo była stroną. Są to kuratorzy ustanowieni:

- w razie wytoczenia powództwa o ustalenie ojcostwa po śmierci domniemanego ojca (art. 84 & 2 k. r. i op. i art. 454 k. p. c.)

- w razie wytoczenia przez dziecko albo prokuratora powództwa o zaprzeczenie ojcostwa po śmierci męża matki (art. 70 & 2k. r. i op. i art. 454 & 2 k. r. i op.)

- w razie wytoczenia przez dziecko albo prokuratora powództwa o unieważnienie uznania dziecka po śmierci mężczyzny, który dziecko uznał (art. 82 & 3 k. r. i op. i art. 453 & 3 k. p. c.) - w razie wytoczenia przez małżonka albo osobę trzecią albo prokuratora powództwa o unieważnienie bądź ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa po śmierci jednego z małżonków, z tym, że jeżeli zmarli oboje małżonkowie, ustanawia się dwóch kuratorów (art. 447, 448 k. p. c.)

- w toku procesu w razie śmierci małżonka pozwanego o unieważnienie małżeństwa (art. 19 & 1 k. r. i op. w zw. z art. 450 k. p. c.), mężczyzny pozwanego o ustalenie ojcostwa, męża matki pozwanego przez dziecko o zaprzeczenie ojcostwa, mężczyzny, który dziecko uznał pozwanego przez dziecko o unieważnienie uznania, oraz przysposabiającego w procesie o rozwiązanie przysposobienia (art. 456 & 2 k. p. c.) ~

- w razie wszczęcia postępowania upadłościowego po śmierci dłużnika, gdy w postępowaniu upadłościowym nie bierze udziału spadkobierca albo kurator spadku (art. 419 pr. up. i n.)

Przedstawiony wyżej w sposób nadzwyczaj pobieżny i bardzo skrótowy przegląd regulacji prawnej dotyczącej kuratora występującego w prawie i postępowaniu cywilnym, pozwala uzmysłowić jak różne znaczenie w naszym prawie posiada ten termin. Rodzi to określone problemy translologiczne. Oddanie w języku obcym właściwego sensu słowa kurator w zależności od jego znaczenia wymaga bliższego zbadania o jakiego kuratora chodzi. Tak samo przy tłumaczeniu z języka obcego na język polski gdy chcemy oddać jakąś obcą instytucję prawną za pomocą słowa kurator.

Przy tłumaczeniu na język angielski dodatkowo należy uwzględnić na jaki angielski język prawniczy ma być dokonane tłumaczenie. Problem ten nie jest należycie rozwiązany w dostępnych obecnie prawniczych słownikach polsko — angielskich.

Słownik prawniczy przy haśle kurator podaje jako podstawowe znaczenie termin *guardian*. Obok tego jednak przy poszczególnych rodzajach kuratorów używa określenia — *curator*. Słownik Ożgi natomiast obok tych terminów podaje także takie znaczenia jak *tutor*, *custodian* i *keeper*, nie podając jednak, do jakiego konkretnie kuratora wymienione wyżej terminy należy odnieść. Ponadto kuratora majątku tłumaczy jako — *conservator*. Podobne określenie podaje przy kuratorze spadku, gdzie zamieszcza dodatkowo jeszcze — *executor* lub dla kobiet *executrix* i *administrator* a dla kobiet *administratrix*. Z kolei Łozińska — Małkiewicz, Małkiewicz podaje jako podstawowe znaczenie kuratora: *trustee*, *probation officer*, *administrator*, *guardian*. Ponadto tłumaczy termin kurator do doręczeń jako — *curator of documents*, a kurator sądowy — *court-appointed custodian*.

Podając takie znaczenie słowa kurator w języku angielskim wspomniane słowniki nie precyzują w jakim prawniczym języku angielskim terminy te mogą być używane, ani też kontekstu w jakim powinny być używane. Tymczasem termin *curator*, w ogóle nie został zamieszczony ani w *English Law Dictionary* ani w *Oxford Dictionary*. W słowniku zaś Longmana definiowany jest jako *the person in charge of a museum, library, etc.* Termin *curator* definiowany jest natomiast w słowniku Black'sa, ze wskazaniem jednak na pochodzenie tego terminu z prawa rzymskiego i prawa państw

określanych w literaturze amerykańskiej jako *Civil Law State*. Termin ten spotykany też jest w prawie stanu Luizjana (Black's 1979).

Wypowiedź niniejsza nie pretenduje do podjęcia próby podania propozycji dokładnego tłumaczenia na język angielski terminu kurator we wszystkich przypadkach jaki jest spotykany w polskim prawie cywilnym i polskim postępowaniu cywilnym. Przekraczałoby to ramy niniejszej wypowiedzi. Ograniczę się tylko do zwrócenia uwagi na złożoność problemu i na wskazanie pewnych kwestii ogólnych. Z uwagi na zakres uprawnień i obowiązków przedstawionych wyżej kuratorów, którzy w większości wypadków pełni pieczę nad majątkiem lub sprawami innych osób, co do zasady należy przyjąć, że tłumaczenie występującego w polskim prawie i postępowaniu cywilnym terminu kurator na *guardian*, jest co do zasady prawidłowe. Należy jednak dokonać jednego zastrzeżenia, że z uwagi na zakres uprawnień czy obowiązków niektórych kuratorów należałoby dodatkowo określić ich uprawnienia w drodze opisowej. Od tej zasady należy rzecz jasna dokonać wyjątku we wszystkich tych przypadkach, gdy w języku, na który dokonuje się tłumaczenia, na określenie jakiegoś podmiotu nazywanego w naszym prawie kuratorem, istnieje inne określenie niż *guardian* oczywiście należy stosować to określenie. Tłumaczenie jednak niektórych z wymienionych kuratorów za pomocą słowa *guardian*, nie wydaje się być odpowiednie. Dotyczy to tych podmiotów zwanych w naszym prawie kuratorami, które nie mają odpowiednika w prawie angielskim czy innym prawie ~państw systemu *common law*. Dotyczy to zwłaszcza kuratora ustanawianego w trybie art. 26 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym. Z uwagi na zakres jego uprawnień celowym byłoby tłumaczyć jako *administrator appointed by the court*.

Dowód

W k. p. c. nie ma ustawowej definicji słowa dowód. Analiza przepisów k. p. c. pozwala jednak na stwierdzenie, że termin dowód używany jest w następującym znaczeniu:

I. po pierwsze: środka dowodowego (art. 3, 210 & 1 k. p. c.). Pod tym pojęciem rozumie się środek procesowy, który umożliwia dowodzenie, a więc pozwala na przekonaniu się o istnieniu lub nieistnieniu określonych faktów. Środek dowodowy, nazywany jest często w literaturze jako dowód w ścisłym tego słowa znaczeniu. Przez środek dowodowy rozumie się łączną regulację dotyczącą nie tylko źródła informacji o faktach istotnych dla rozpoznania sprawy (rzeczy, osoby) ale także sformalizowany tryb zapoznania się z tymi informacjami przez sąd. Przy czym należy podkreślić, że sformalizowany tryb zapoznania się przez sąd z rzeczywistością, ma ~bardzo istotne znaczenie w prawie dowodowym. K.c. bowiem w art. 243, i wyraźnie stanowi, że zapoznanie się sądu z faktami z pominięciem tego sformalizowanego trybu poznania rzeczywistości, określonego w prawie dowodowym, ma ten skutek, że fakty w ten sposób ustalone nie będą faktami udowodnionymi lecz jedynie faktami uprawdopodobnionymi, nie będą więc mogły stanowić podstawy wyrokowania (art. 328 & 2 k. p. c.).

K. p. c. zna następujące środki dowodowe: 1) dokumenty, 2) zeznania, świadków, 3) opinie biegłych, 4) oględziny, 5) przesłuchanie stron, 6)

grupowe banie krwi, 7) przyrządy utrwalające albo przenoszące obrazy lub dźwięki, jak film, telewizja, fotokopia, fotonagrania, rysunek, płyty, taśmy, itp. 8) środki dowodowe nienazwane,

2. Po drugie: czynność dowodowej, czyli dowodzenia (czynności niedokonanej) albo udowodnienia (czynności dokonanej)(np. art. 227, 228 & 1, 229 k. p. c.),

3. Po trzecie: postępowania dowodowego (np. art. 236, 242 k. p. c.),

4. po czwarte: czynnika przekonującego sąd o istnieniu albo nie istnieniu określonego faktu (por. np. art. 244 & 1, 245 k. p. c.),

5. po piąte: dokumentu, przedmiotu oględzin i przedmiotu utrwalającego i przenoszącego obrazy lub dźwięki (np. art. 187 & 2 pkt. 4 i 208 & 1 pkt. 2 k. p. c.).

W cytowanych wyżej prawniczych słownikach polsko angielskich środków dowodowy jest synonimem dowodu. Przy czym wymienia się na ich określenie zarówno *evidence*, jak i *proof*. Bez wskazania, kiedy jaki termin należy użyć. Słowniki te do tego łącznie omawiają problematykę dowodową tak z postępowania cywilnego, karnego i administracyjnego. Nie uwzględniając przy tym różnic istniejących pomiędzy tymi dyscyplinami.

Podsumowanie

Podsumowując słowniki bilingwalne rzadko pozwalają na ustalenie ekwiwalentów translologicznych pojęć wieloznacznych takich jak *kurator* czy *dowód*. Po pierwsze w większości słowników nie uwzględnia się wszystkich znaczeń danego terminu. Po drugie w słownikach brak jest oznaczenia proponowanych odpowiedników angielskich, które umożliwiłyby identyfikację jaki termin angielski odpowiada jakiemu znaczeniu polskiego terminu wieloznacznego.

Użyte w tekście skróty oznaczają:

Dz. U. - Dziennik Ustaw

k. c. -- Ustawa z dnia. 23. 04. 1964 — Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)

k. p. c. - Ustawa z dnia 17. 11. 1964 - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)

k. r i op. - Ustawa z dnia 25. 02. 1964 — Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)

pr. up. i n. - Ustawa z dnia 28. 02. 2003 — Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. Nr 60, poz. 535 ze zm.)

Literatura

Black's - Black's Law Dictionary. Abridged seventh edition. West Group. St. Paul. 2000.

Black's 1979 — Black's Law Dictionary. Fifth edition. West Publishing Co. St. Paul 1979

English Law Dictionary - English Law Dictionary. Peter Collin Publishing 1987

Longman - Longman Dictionary of Contemporary English. New Edition. Reprint in Poland by PWN. Warszawa 1989

Łozińska-Małkiewicz, Małkiewicz Polsko-angielski słownik terminologii Prawniczej, Toruń 1997

Oxford Dictionary - Oxford Dictionary of Law. Oxford University Press 2003

Słownik Collinsa - Słownik Prawa. P. H. Collins, K. Bartnicki. Peter Collin Publishing,
Wydawnictwo Wilga 2001

Słownik prawniczy — Słownik prawniczy polsko-angielski. Ossolineum 1986

Słownik Oźgi - Ewa Oźga, Słownik terminologii prawniczej. Część 1 polsko-angielska.
Oficyna Wydawnicza Brandta. Bydgoszcz. 1997

